

KAYSERİ EL ÖRGÜ ÇORAPLARI ÜZERİNE ETNOGRAFİK BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Banu Hatice GÜRCÜM
Aslıhan ÇİFÇİ

ÖZET

Kültür, toplumun sosyal yapısına yön veren ve o topluma kişilik kazandıran ortak davranışlardır. Zaman içinde değişme, gelişme ve yenileşme özellikleri taşıdığından dolayı kültür, canlı ve dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumun yaşama düzeyine bağlı olarak doğup geliştiği için hayatın içindedir. Zengin konu, üslubu ve tekniği olan örücülük sanatının bir dalı da el örücülüğüdür. Yün, tiftik, ipek, pamuk vb. materyallerle oluşturulan ipliğin kullanılarak şiş aracılığıyla, yoğun emek verilerek ve birbirinden güzel süslemeleriyle el örgü çoraplar meydana getirilmektedir. Bu araştırmada Kayseri İli Özvatan İlçesinde bulunan geleneksel çorapların renk, desen ve bezeme özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış köklü tarihi geçmişi olan Kayseri İli Özvatan ilçesinde etnografik desende bu nitel araştırma yürütülmüş ve araştırma sonucunda ortaya konan desenlerin tekstil tasarımı için önemi tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, çorap, el örgü, motif

AN ETHNOGRAPHIC RESEARCH ON KAYSERİ PROVINCE HANDKNITTED SOCKS

ABSTRACT

Culture is the collective behavior that guide the social structure of the society and that form the characteristics. Culture has a vibrant and dynamic compounds because it has the characteristics of change, development and innovation over time. Since it nourishes depending upon society's living style it may be found in daily life like art. With its enriched matters, styles and techniques hand knitting is one of the most wellknown branches of handknitting art. Using yarns made up of wool, mohair, silk, cotton and other fibers hand-knitting forms many artistic traditional socks with many decorative and traditional hand knitting motifs intensively. This paper aims to conduct an ethnographic field research with an intension of finding and dicumenting traditional hand-knitting motifs, colors used, composition rules or decoration techniques in Kayseri province traditional socks. The findings of this research are discussed intensely through a textile design point of view.

Keywords: Culture, socks, hand knitting, motif

1.Giriş

Kültür kavramı ilk kez 1871 yılında Edward Tylor tarafından Primitive Culture kitabında yayımlanmıştır (Burke, 2006:9). Tylor kültür kavramını şöyle ifade etmektedir: “Kültür toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlâk, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür”. Tylor bu tanımında, kültürün karmaşık bütünlüğü kavramıyla onun insan tarafından kazanıldığı gözlemini, büyük bir ustalıkla bir araya getirmektedir (akt. Limon, 2012: 108). Bütüncü açıklama biçiminde kültür kavramı, bir toplumun bütün yaşam biçimini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu tipe ve klasik tanıma göre kültür Tylor’un anladığı anlamda öyle bir bütündür ... bilgi, inanç, sanat, ahlâk, hukuk, gelenek, görenek ve bütün diğer yetenekleri ve alışkanlıkları içine alır ki bunları birey, toplumun bir üyesi olarak kazanmıştır (Engin, 1990: 166).

Bir toplumun kültürü, o toplumun tarihi geçmişini, bireylerin hayatın, çeşitli zamanlardaki eylemlerini, geçinme ile ilgili ekonomik faaliyetlerini, dinlenme, eğlence ve dini hayata ayrılan kısımlarını içermektedir. Bu nedenle, ulusların geçmişleri geleceğine bağlayan en önemli köprülerden birisi de kültür varlıklarıdır. Kültür varlıkları içerisinde el sanatlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Çeşitlilik gösteren el sanatları ve bunlara bağlı olarak üretilenler, bir bütün olarak kültür ürünüdür ve doğrudan doğruya insan ile ilgili olduğundan, insanın yaşama biçimini belirten göstergelerden birisidir (Güler, Akpınarlı, Ortaç, Büyükyazıcı, Erkaplan, Kurt 2010: 9; akt. Hünerel Sarıkaya ve Er 2012:180).

Kültür toplumun yaşam tarzının, düşüncelerinin, inanışlarının ve değerlerin toplamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir işin iyi yapılması gerekliliğine ilişkin bir inancın ardında farklı kültürlerle özgü unsurlar belirlemektedir. İkinci Dünya Savaşı sonunda Japon toplumunun “iyi iş çıkarma”ya, dolayısı ile kaliteye ilişkin motivasyonu ile Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kâr maksimizasyonu düşüncesi kültürel farklılıklar içermektedir. Bu farklı düşünce tarzlarına rağmen mükemmellik ve kalite arayışını pek çok alanda görmek mümkündür (Sennett, 2009:306)

Kültürün ikinci ve az kapsamlı olan esas açıklama şekli, fikir oluşturucu ya da düşünceyle ilgili bir sistem oluşudur. Bu anlamda kültür, toplumsal olarak bölüştürülmüş bir fikirler sistemi, fikirlerle ilgili bir şifre türüdür. İnsanlar, kültür sayesinde kendilerini ve dünyayı yorumlar ve davranışlarını ifade ederler (Engin, 1990: 166). Günümüzde toplumlar için önem taşıyan değerlerin yalnızca ekonomik göstergeler, kalkınma raporları ve gelişmişlik düzeyleri olmadığı; sosyal ve kültürel gelişmenin de maddi değerler kadar önemli olduğu ve toplumların kendi kültürlerini yaşatmakla manevi doyuma ulaşabilmekte olduğu kabul edilmektedir.

El sanatlarının toplumun özünü, düşünce, duygu ve değer yargılarını, yaşam tarzlarını ortaya koyan, manevi kalkınma sağlayan önemli bir kültürel segment olarak kabul etmek gerekmektedir. İnsanların boş zamanlarını değerlendirmek, ihtiyaçlarını gidermek, gelir sağlamak amacıyla ya da zevk için el ve araçlar yardımıyla yaptıkları yaratıcılık gücü isteyen, yoğun emeği olan her türlü uğraşığı, el sanatları içinde incelemek mümkündür (Akpınarlı, 1997: 157). El sanatları içinde el örgüsü halkın zevkini ve estetik duygusunu ortaya koyan en önemli maddi kültür unsurları olarak kabul edilmektedir. Halkın el sanatlarının önemini kavraması ve bilinçlenmesi sonucunda, köylerde sandıklarda duran çorapların birçoğu günümüzde ya özel günlerde kullanılmaya başlanmış ya da müzelerde ve koleksiyoncular tarafından sergilenir duruma

gelmiştir. El sanatları konusunda yapılan bilimsel ve sanatsal araştırmaların az sayıda olmasından dolayı yöresel çoraplar hakkında kaynak bulmada oldukça güçlük çekilmektedir (Balkanal 2016:152). Bu nedenle bu araştırmanın amacı Kayseri İli Özvatan ilçesinde bulunan geleneksel çorapların renk, desen ve bezeme özelliklerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Belli bir ülkede yaşayan halka özgü kültür varlıklarını ayrıntıları ile derinlemesine incelemek ve bunlarla kalmayarak toplum birliklerini, kültür farklılıklarını, onlardaki üretim ve tüketim özelliklerinden gelen farklı töreleri ve kültür ürünlerini incelemek gerekmektedir. El sanatları konusundaki olguların incelenmesi için gerekli verileri ancak yerinde yani köyde, yaylada, atölyede, tezgâh başında görerek, yaşayarak incelemek en güvenilir araştırma tekniğidir (Akpınarlı, 2001: 30). Bu yaklaşımla araştırma etnografik desende kurgulanmış ve Kayseri İli merkez ve ilçelerine bağlı köylerde yürütülmüştür. Bu makalenin kapsamında ise, Özvatan ilçesinde bulunan çoraplar sunulmuş ve bulgular tartışılmıştır.

Kayseri İli ve Örme Geleneği

Kayseri ili kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan, kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kanal ve Gürün, doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun, güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı, güneybatıdan Niğde merkez ve Çamardı, batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir (Doğan, 2009: 33) (Görsel 1). Kayseri verimli toprakları olan geniş ovalara sahiptir. Türkiye'nin büyük nehirlerinden Kızılırmak ve Zamantı Irmağı ile bunlara katılan çok sayıda dere, geçtikleri yerlere bereket saçarak il sınırları içinde akmaktadır. Çevresine adeta hayat veren Erciyes Dağı (Görsel 2), Kayseri'nin önemli turizm destinasyonu olarak önem kazanmaktadır.

16.917 kilometrekarelik yüzölçümü, bir milyonun üzerindeki nüfusu, kilometre kare başına 62 kişinin üzerindeki nüfus yoğunluğu ile dünyanın en eski şehirlerinden biri olan Kayseri, M.Ö. 3.500 ile M.S. 2.000 olmak üzere 5.500 yıllık uzun bir geçmişe sahiptir. Kayseri, klasik çağlarda Kapadokya adı verilen ve Kızılırmak'ın güneyinde bulunan bölgede, Erciyes Dağı'nın kuzey etekleriyle kuzeyindeki ova üzerinde yer almıştır (Keskin ve Hülagü, 2007: 1).

Görsel 1- Kayseri İli Haritası (Url1)

Görsel 2- Erciyes Dağı (Url2)

Bugünkü Kayseri şehrinin ilk defa ne zaman kurulduğu konusunda da kesin bir bilgi yoktur. Bazı araştırmalarda M.Ö. 3.000 sonları ile 2.000 başlarına kadar bir zaman dilimi öne sürülmekle birlikte, N. Baydur şehrin kuruluşunu M.Ö. 11. yüzyıl içine verir (Baş, 1996: 7).. Tarih içerisinde sıra ile Mazaka, Eusebeia ve Kaiseraia isimlerini alan Kayseri'nin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu hakkında bilgiler mevcut değildir. Eskişehir olarak da bilinen Mazaka bugünkü şehrin 2 km kadar güney-batısında, ovaya hâkim bir tepede bulunmaktaydı. Strabon'un (MÖ. I. yy) tasvirinden Mazaka'nın terk ediliş sebebi anlaşılmakta ise de bunun ne zaman gerçekleştiği kesin olarak bilinmemektedir. ... [Ancak] İmparator III. Gordianus'a ait sikkelerdeki sur ibaresinden kalenin III. yüzyılda mevcut olduğu anlaşılmakta fakat şehrin ne zaman kurulduğu yine de kesin olarak tespit edilememektedir (Akşit, 1998: 36).

Kapadokya krallarından 5. Ariarathes (M.Ö. 163-130) şehre Eusebes ismini vermişse de bu isim uzun süre kullanılmamış, daha sonra Kapadokya kralı Archelaos (M.Ö. 36-M.S. 17) tarafından Roma imparatoru Augustus'un şerefine Kaisareia ismi verilmiştir. Halil Eldem Mazaka'nın şimdiki şehrin güneybatısında, Erciyes eteklerine yakın ve ovaya hâkim yüksek bir yerde olduğunu ve burada çoğu Bizans devrine ait hamam, mabet, kilise ve ev gibi bina kalıntılarının bulunduğunu belirtir. Y. Özkaya ise 'Hitit İmparatorluğu yıkıldıktan sonra kurulan Geç Hitit Devletleri döneminde Kayseri'ye Mazaka deniyordu. Bizans döneminde Kaisareia, 7. yüzyılda Arapların şehri ele geçirdiğinde ise Kayseriye denildi. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de Kayseriye adı kullanıldı. 19. yüzyıl sonlarında ise artık Kayseri denilmeye başlandı' der (akt. Baş, 1996: 7).

Coğrafi konum, iklim etkisi, doğal kaynak varlığı ve ulaştırma olanakları bakımından şehirlerin ekonomik kaderini şekillendirmektedir. Şehre hâkim olan kültür, zihniyet veya sosyal doku değişse de coğrafi konum asla değişmeyecektir (Aytekin, 2014: 461). Kayseri'yi tarihin ilk çağlarından günümüze kadar önemli kılan nedenlerin başında, şehrin yüzyıllar boyunca belli başlı askeri ve ticari yolların kavşak noktasında bulunması gelmektedir. Batı Anadolu'dan, Karadeniz kıyılarından, Fırat yöresinden ve Kilikia'dan gelen yollar burada kesişmiştir (Baş, 1996: 13).

Bugün Kayseri; iyi yetişmiş nitelikli insan ve dünyaca ünlü girişimci insan gücüyle; dünyaca ünlü markalarıyla, 40 milyon metrekareyi aşan planlı endüstri alanlarıyla; 6 bini aşkın küçük esnaf ve sanatkârın mal ve hizmet ürettiği planlı, küçük sanayi tesisleriyle; 3 milyar dolara yakın dış ticaret hacmiyle; konaklama tesisleri, kongre ve fuar merkezleriyle; Anadolu'nun üretim üssü konumunu kazanmanın ve ülke ekonomisine katkı sunmanın haklı gururunu yaşamaktadır (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2013: 176).

Evliya Çelebi (1970)'e göre; Kayseri kültürünün bir parçası olan ve geçmişte ekonomik hayata yansıyan geleneksel el sanatlarının çoğu kaybolmuştur. Örneğin deri işlemeciliği yüzyıllar boyunca Kayseri için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Evliya Çelebi Kayseri'yi ziyaretinde konu ile ilgili olarak şunları yazmıştır: 'Dağlarda mazısı gayet bol olduğundan, debbağları onunla keçi derisini işlerler. Öyle bir sahtıyanı olur ki, sanki altın sarısıdır. İçinde insanın yüzünün rengi görünür. Hatta halk ağzında 'Kayseri sahtıyanı gibi gıcır gıcır öter' diye darb-ı mesel olmuştur. Pabucu, mest, içi darayalı sarı, tatlı çizmesi bir yerde yoktur. Bütün vezirlere hediyeler gider' Bununla birlikte, yüzlerce yıldır sürdürülen kimi el sanatları, günümüzde de halen varlığını korumaktadır (Cumhuriyetin 75. Yılında Kayseri, 1998: 248).

Kayseri’de kültürel hayatın bir parçası olan örme geleneğinin kasaba ve köylerde yaşatıldığı görülmektedir. Örmeciliğin insanlığın örtünme ihtiyacını hissettiği zamanla başladığı; zevk ve beğenme kabiliyetlerinin artmasıyla da geliştiği söylenebilir. Ancak değişik tarihi belgeler ve mesleki kaynaklar zaman olarak M.Ö. 3-5 bin yıllarını başlangıç tarihi ve Orta Asya, Çin ve Mısır’daki yaşamış toplumları da ilk örmeyi uygulayan insanlar diye bildirmektedir. Bunun zamanla iplik, tığ, mil, şiş gibi örücü araç ve gereçlere bağlı olarak; kullanma ihtiyaçlarına ve iplik malzemesine göre de ilerleme gösterdiği söylenebilir (Tasmacı, 1984: 234).

Londra’daki Victoria and Albert Müzesi, Washington’da Textile Müzesi, Toronto’da Royal Ontario Müzesi ve Metropolitan Müzesi’nde bulunan örgüler üzerinde yapılan araştırmalara göre araştırmacılar örgünün kaynağının doğu olduğunu kabul etmişlerdir. Güney Amerika’da eski Peru halkının M.Ö. III. ve M.S. III. yüzyılları arası stilize edilmiş mitolojik desenler kullanarak çok renkli çalışmalar yaptıkları ve iğne ilmeği kullandıkları görülmüştür. Washington Textile Müzesi’ndeki örneklerde Paracas dönemine ait alpaka yünden iğne ilmeği ile çok az bükümlü olan ince pamuktan çalışılmış düğümsüz örümcek dokular bulunmaktadır (Phillips, 1986: 29; Akpınarlı, 1995; Atay, 1987: 34; Balkanal 2016:152).

En eski örgü örneklerinden biri Yale Üniversitesi’nin Suriye’de yaptığı araştırmalarda bulunan Araplara ait konçlu bir çoraptır. İslamiyet öncesi devirlerde Çapraz Doğu İlmeği denen düz çorap örme tekniği ile yapılmış bu çorap üzerindeki teknik incelemeler sonucu, çorabın şişe örüldüğü sanılırken, son incelemelerde iğne ilmeği ile yapılmış olabileceği görüşü ortaya konmuştur (Atay, 1987: 31; Balkanal 2016:152). Türklere ait ilk tarihi belgeler Orta Asya’da yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur. M.Ö. VII. – VIII. Yüzyıllar arasında Orta Asya’da yaşayan Hunlara ait İkinci Pazırık kurganından; konç yeri koçboynuzu nakışlı çoraplar ile keçe çorap çıkarılmıştır (Diyarbakirli, 1972: 116; Balkanal 2016:152).

2. Geleneksel Örücülük Sanatı ve Çoraplar

Doğanın bir parçası olan insan, tarih boyunca zekâsını kullanarak yaşamını sürdürürken, daima gördüğünü, duyduğunu, hissettiğini çeşitli şekiller bularak, bunları çizerek, boyayarak, yontarak, dokuyarak, işleyerek, öreerek birçok objeyi süslemiştir. İnsan işlenmemiş olarak bulduğu doğayı kendi ihtiyaçlarına göre işlemiş ve bunun sonucunda da birçok sanatın doğmasına sebep olmuştur (Ortaç ve Çataalkaya, 2016: 28).

El sanatları, bireylerin bilgi ve becerisine dayanan özellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı elle ve basit araçlarla yapılan ve toplum kültürünü, gelenek ve göreneklerini taşıyan ayrıca üretimini yapan bireylerin duygu, düşünce ve becerisini yansıtan, gelir getirici üretime yönelik ürünlerdir (Onuk ve Akpınarlı, 2003:519). Aynı zamanda el sanatları bir ulusun kültürel kişiliğinin en canlı ve anlamlı belgeleridir (Akpınarlı ve Özkahveci, 2006: 125).

El sanatları Türk halkının duygularını, yaşadığı hayatın izlerini kolaylıkla aktardığı en önemli araçlardan biridir. Geleneksel kültürü yeni kuşaklara aktarma görevinin yanında el sanatları, yaşadıkları ve ürettikleri zamana, olaylara tanıklık ederler, ekonomik katkıları vardır, geçmişten günümüze köprü vazifesi görür, yapanın ruh sağlığını etkiler, boş vakitlerin değerlendirilmesini sağlar ve insan ilişkilerini düzenler. Yani bir milletin kültürel kişiliğinin de en canlı ve anlamlı belgeleridir. El sanatlarının en önemli bir dalı da örücülük sanatıdır. İnsanın var olmasıyla başlayan örücülük sanatı, ilk önceleri insanların giyinme, barına vb. temel,

ihtiyaçlarını gidermek için doğadaki bitki saplarını örerek kullanmaları ile başlamıştır (Akpınarlı, 2001:30).

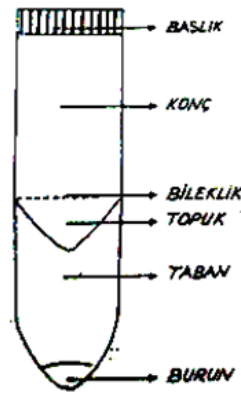
El sanatları içinde yer alan örücülük sanatı, zengin konu, üslup ve tekniği ile önemli bir yer tutmaktadır. Örücülük sanatı kullanılan araç ve gerece göre el ve makine örücülüğü olarak ikiye ayrılırken; el örücülüğü de araç ile yapılan ve araçsız yapılan örücülük diye ikiye ayrılmaktadır. Araç ile yapılan örücülük ise şiş, tığ, iğne, mekik ve firkete örücülüğü diye sınıflandırılmaktadır. El örücülüğü, pamuk, yün, sentetik vb. elyaftan elde edilen iplik ve bitkisel materyallerin oluşturduğu ilmeklerin birbiri içerisinde geçerek meydana getirdikleri dokulardır. Hammaddesinin kolay temin edilmesi ve araç özelliğinin taşınabilir olmasından dolayı her yerde ve her zaman el örücülüğü üretimi yapılabilmektedir. Yörede yapılan el örücülüğü sadece giyim ve aksesuarları olarak görülmemekte Türk insanının özellikle kadınlarımızın duygu ve düşüncelerini yansıtan bir özellik taşımaktadır (Akpınarlı ve Özkahveci, 2006: 126).

El örücülüğü tekniklerinden olan şiş örücülüğü; yün, tiftik, ipek, pamuk vb. materyallerle meydana gelen ipliğin şiş aracı ile kendi üzerine bükülüp, kıvrılarak meydana getirdiği ilmeklerle tutturulması tekniğidir. Bu teknikle oluşturulan ve örücülük sanatı içinde önemli bir yeri olan aynı zamanda geleneksel özellik taşıyan sanat çorap örücülüğüdür.

El örgüsü çoraplara tarihsel açıdan bakıldığında, çok eski çağlara uzanan bir tarihi olduğu ve Türklere ait olan ilk tarihi belgelerin Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunduğu görülür. M.Ö. VII ve VII. yüzyıllarda Orta Asya'da yaşayan Hunlara ait Pazırık 2. Kurganındaki bulgular arasında konç kısmı koçboynuzu motifleri ile süslü çoraplar bulunmuştur (Diyarbakirli,1972:116). Kaynaklarda belirtildiği gibi 'Bugün Yale Üniversitesi'ndeki bulunan en eski çorap örneği Dura Europosta Fırat Nehri kenarında bulunan H. 526'ya tarihlenen üç örgü fragmanıdır. Londra Victoria and Albert müzesinde düz pamuklulardan yapılmış Kopt mezarlarından çıkarılmış çorap çiftleri bulunmaktadır. 4. ve 5. yüzyıllara ait olan bu çoraplardan biri kahverengi-mor diğeri, kırmızı renkle yapılmışlardır (Akpınarlı, 1995). Ayrıca Anadolu'da çorapların keçe çorap ve örme çorap olarak yapıldığı, çorabın ilk örneklerinin keçe çorap olduğu, 17. yüzyıla kadar iki türlü çorabın kullanıldığı tespit edilmiştir (Akpınarlı, 1997: 157).

Çorap ayağa giyilen, baldırın yarısına ya da dize kadar çıkarılan, dış etkenlerden korunmak, aynı zamanda giysiyi tamamlamak amacıyla kullanılan örgü giyeceklerdir. El örgüsü bir çorap; burun, taban, topuk, bileklik, konç ve başlık bölümlerinden oluşmaktadır (Akpınarlı ve Ortaç, 2008: 640) (Görsel.3).

Görsel 3- Barışta (1986)'e göre çorabın bölümleri (akt.Akpınarlı ve Ortaç, 2008:640).

Anadolu'nun süsle ilgili sanatlarında motif; türlü bakımdan incelenmesi gereken geniş bir konudur. Bunlardan birçoğu Türkleri çok eski zamanlara kadar götürür. Diğer bir kısmına doğunun bütün halı ve bazı dokumalarında rastlanır. Bazıları da her nevi sanatlarımızın ortak malıdır. Mahiyetleri, devirleri, manaları ve isimleriyle bir sanat ve medeniyet dünyasını temsil eder. Bu güne kadar yapılmış araştırmalar, derlemeler bu muammalı ve sihirli âlemin yayılma derecesini henüz çözememiştir denebilir. Çoraplarda rastlanan motiflerde, bu âlemin bir kısmını görmekteyiz. Çoğuna başka süs sanatlarımızda rastlanmaz. İnsanlar bunlar karşısında yepyeni bir sanat güzelliği ile karşılaşır ve büyük bir zevk duyar. Bu zevk, Türk kadınının el sanatlarında gösterdiği sanat kabiliyetinin değerli buluşlarıdır (Özbel, 1980: 7).

Süsleyici desenlerde motif, temel öge olarak aynı zamanda süslemenin de en küçük birimidir. Tek bir motif ile süsleme düzeni oluşturulabildiği gibi birkaç motifin bir araya getirilmesi ile birleşik kompozisyonlar da oluşturulmuştur. Bu bakımdan kompozisyonların öncelikle tek motif kompozisyonları mı, yoksa birleşik kompozisyonlar mı olduğu, kompozisyonların oluşturulmasında ve uygulanmalarında önemli etkenlerdir. Geleneksel Türk tekstil sanatlarında motiflerin kompozisyonları, geleneksel süslemenin ikinci özelliğini oluşturmaktadır. Bu alanda yüzeyde kompozisyonlar, motiflerin üsluplaştırılması kadar önemli özellik taşımaktadırlar. Bu özellikleri de iki bölüm içinde değerlendirebilmek mümkün olacaktır (Sürür, 1985: 87).

Çoraplarda kullanılan motifler esin kaynağına göre bitkisel, figürlü, nesneli, geometrik ve sembolik anlam yüklü olarak gruplandırılır. Bitkisel motifler; doğada var olan çiçek, yaprak, ağaç, meyve gibi bitkilerden meydana gelir. Figürlü motifler; insan, hayvan gibi canlı varlıkların bütünü veya el, ayak, göz gibi bir kısmını ifade eder. Nesneli motifler; muska, kandil, küpe, bıçkı, ayna gibi bir eşyanın tamamının veya bir kısmının ele alındığı motiflerdir. Geometrik motifler; enine ve boyuna düz, çapraz, vev, zikzak çizgiler, üçgen, kare, altıgen vb. formların yüzeyi bazen tamamen kaplamasıyla, bazen de motifler oluşturmasıyla yapılan desenlerdir. Örgüde kavisler tekniğine uygun olmadığı için bitkisel, figürlü, nesneli ve sembolik motiflerde geometrik düzen içinde ele alınmıştır. Sembolik anlam yüklü motifler; bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan, ören kişinin iç dünyasını yani sevgi, hasret, üzüntü, sitem, mutluluk gibi duyguları ve toplumsal olayları ifade etmektedir. Bazı motifler isimlerini yaşanan olaylardan esinlenerek almıştır. Gelin yanağı, sevdim alamadım, gelin öldüren gibi (Akpınarlı ve Ortaç, 2008: 644-645).

Çorap kompozisyonu, bir veya birkaç türlü motifin bir araya getirilmesiyle meydana gelir. Renkli çoraplarda 'kenar', 'orta', 'serpme' ve köşe olarak başlıca dört türdür. Bu kompozisyonlar çorabın cinsine ve mahiyetine göre de ayrılırlar. Motifleri örülmek suretiyle meydana getirilen renksiz çoraplarda, 'kenar' 'serpme' olarak iki çeşittir. Kenarlar genel olarak 'ajur' ismi altında toplanır. Serpmeler, bademli, fıstıklı, balgümece, baklava dilimi, abani ve saire gibi ayrı ayrı isimler alır. Kazak örgülerine tatbik edilen çorap, pirinç ve bu gibi örgülerin motifle ilgisi yoktur. Bunlara örgü desenleri demek daha doğrudur. Bu motif; ismi geçen örgü desenlerinden bir veya birkaç türünün tatbikiyle meydana gelir ve bu suretle meydana gelen motiflerin bütün bir yüzeyi kaplamasıyla kompozisyon meydana çıkar (Özbel, 1980: 8).

3. Materyal ve Metot

Bu araştırma etnografik desende nitel bir araştırma niteliğindedir. Araştırmanın evrenini Kayseri ilinde geleneksel tekstil örücülüğü ürünleri ve bunlarla ilgili yazılı ve sözel kaynaklar oluşturmakta iken, araştırma örneklemini iki köyde erişilen toplamda 12 çorap örneği oluşturmaktadır. Araştırma verileri literatür taraması, görsel analiz, mekanik gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşmak için Kayseri ili Özvatan İlçesine bağlı olan Taşlık Köyü ve Kavaklı Köyü'nde alan araştırması yürütülmüştür. Araştırma bulguları olarak incelenen çorap özellikleri, motif detayları ve motif çizimleri ile nicel veriler tablolar şeklinde sunulmuş ayrıca çorap çizimlerine yer verilmiştir.

4. Araştırma Bulguları

Çorapların bezeme türleri incelenmiş ve Tablo 1' de sunulmuştur.

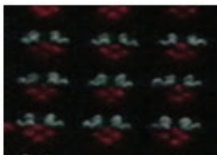
Tablo 1-Kullanılan Bezeme Türü

	Bitkisel	Figürlü	Nesneli	Geometrik	Sembolik
Örnek 1	X				
Örnek 2	X		X	X	
Örnek 3				X	
Örnek 4	X			X	
Örnek 5					X
Örnek 6				X	
Örnek 7		X		X	
Örnek 8				X	
Örnek 9				X	X
Örnek 10			X	X	
Örnek 11				X	
Örnek 12		X			
F, %	3, 25	2, 16.6	2, 16.6	9, 75	2, 16.6

n=12

Tablo 1'e göre; çorap örneklerinin % 25'inin bitkisel bezeme türü ile bezenmiş olduğu, %16,6'sının figürlü bezeme ile %16,6'sının nesneli bezeme ile, %75'inin geometrik bezeme ile ve %16,6'sının da sembolik bezeme ile bezenmiş olduğu görülmektedir. Tablo 1 incelendiğinde, bezeme türleri arasında geometrik bezeme türünün % 75 ile daha çoğunlukta olduğu görülmektedir. Geometrik bezeme; enine ve boyuna düz, çapraz, verrev, zikzak çizgiler, üçgen, kare, altıgen vb. formların yüzeyi bazen tamamen kaplamasıyla, bazen de motifler oluşturmasıyla yapılan desenlerdir. Baklava dilimi, düz çizgi, çapraz, kıvrım, balıksırtı vb. gibi (Ortaç, 2008: 351). Yapılan araştırmada; örnek 2, örnek 3, örnek 4, örnek 6, örnek 7, örnek 8, örnek 9, örnek 10, örnek 11'de geometrik bezeme türü kullanıldığı gözlenmiştir. Geometrik bezeme türü çorapların burun bölümlerinden itibaren yüzeyde yerleştirilmiş oldukları belirlenmiştir. Örnek 2, örnek 3, örnek 6, örnek 7, örnek 8, örnek 10, örnek 11'de geometrik bezeme çorabın boyuna yerleştirilerek kompozisyon elde edilmiştir. Örnek 4, örnek 6, örnek 7, örnek 9'da geometrik bezeme türü orta bölümüne ve taban bölümlerine yerleştirilmesiyle kompozisyonun elde edildiği tespit edilmiştir.

Araştırmada; Bitkisel bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Çilekli' motifi, 'Yaban Lalesi' motifi ve 'Dağ Menekşesi' motifi uygulanmıştır.

'Çilekli' motifi(Örnek 1)

'Yaban Lalesi' motifi(Örnek 2)

'Dağ Menekşesi' motifi (Örnek 4)

Figürlü bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Koç Boynuzu' motifi ve 'Beş Parmak' motifi uygulanmıştır.

'Koç Boynuzu' motifi (Örnek 7)

'Beş Parmak' motifi (Örnek 12)

Sembolik bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Subay Çimdiği' motifi ve 'Tren Yolu' motifi uygulanmıştır.

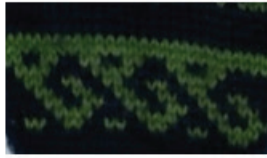

'Subay Çimdiği' motifi (Örnek 5)

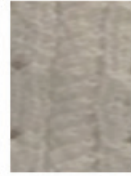

'Tren Yolu' motifi (Örnek 9)

Nesneli bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Kancalı' motifi ve 'Şeker Büklümü' motifi uygulanmıştır.

'Kancalı' motifi (Örnek 2)

'Şeker Büklümü' motifi (Örnek 10)

Geometrik bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Baklava Dilimi' motifi ve 'Zikzaklı' motifi uygulanmıştır.

'Baklava Dilimi' motifi (Örnek 3)

'Baklava Dilimi' motifi (Örnek 6)

'Baklava Dilimi' motifi (Örnek 8)

'Baklava Dilimi' motifi (Örnek 10)

'Zikzaklı (Vargel)' motifi (Örnek 11)

Ayrıca çorap örneklerinin bazılarında taban, topuk, konç vb. bölümlerinde geometrik bezeme türünün kullanıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmada geometrik bezeme türü çoğunlukta olduğu görülmüştür. Yörede yürütülen araştırmada çorap örücülüğünde kullanılan örgü tekniklerinden rastlanılan teknikler incelenmiş ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2-Kullanılan Örgü Tekniği

	Düz Örgü	Renkli Desenli Örgü	Desenli Örgü	Lastik Örgü	Haroşa Örgü
Örnek 1	X	X		X	
Örnek 2	X	X		X	
Örnek 3	X	X		X	
Örnek 4	X	X		X	
Örnek 5	X		X	X	
Örnek 6	X		X		X
Örnek 7	X	X		X	
Örnek 8	X	X		X	
Örnek 9	X	X	X		X
Örnek 10	X		X	X	
Örnek 11	X	X		X	X
Örnek 12	X		X		X
F, %	12, 100	8, 66.6	5, 41.6	9, 75	4, 33.3

n=12

Tablo 2’ye göre, çorap örneklerinin % 100’ü düz örgü, % 66,6’sı renkli desenli örgü, % 41,6’sı desenli örgü, % 75’i lastik örgü ve % 33,3’ünde haroşa örgü tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Tablo 2 incelendiğinde örneklerin tamamında kullanılan düz örgü tekniğinin ve % 75’inde kullanılan lastik örgü tekniğinin en sıklıkla kullanılan örgü türleri olduğu görülmektedir. Lastik örgü tekniğinin kullanıldığı örnekler; örnek 1, örnek 2, örnek 3, örnek 4, örnek 5, örnek 7, örnek 8, örnek 10 ve örnek 11 olarak tespit edilmiştir. Çorapların burun bölümlerinde düz örgü tekniği ve lastik bölümlerinde de lastik örgü tekniğinin kullanıldığı ve bu tekniklerle örgü yüzeyin meydana getirildiği görülmektedir.

Çoraplarda kullanılan renkler incelenmiş ve Tablo 3’te sunulmuştur.

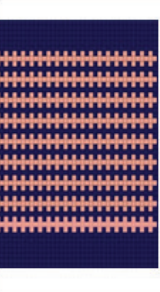

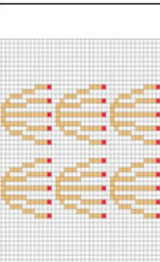
Tablo 3'e göre; çorap örneklerinin zemininde % 41,6 siyah, % 8,3 lacivert, % 25 krem, % 8,3 yeşil ve % 16,6 pembe renklerinin olduğu deseninde ise; % 16,6 siyah, %41,6 kırmızı, %25 mavi, % 25 sarı, % 25 beyaz, % 8,3 yavruağzı, % 16,6 lacivert, % 25 yeşil, % 8,3 koyu yeşil, % 8,3 bordo, % 25 krem, % 8,3 kahverengi, % 8,3 koyu kahverengi, % 8,3 turuncu ve % 25 pembe renkleri olmaktadır. Tablo 3' incelendiğinde zeminde kullanılan renkler arasında % 41,6 siyah rengin çoğunlukta olduğu ve desende kullanılan renkler arasında % 41,6 ile kırmızı rengin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmada; örnek 1, örnek 2, örnek 3, örnek 4 ve örnek 7'de zemininde siyah rengin kullanıldığı tespit edilmiştir. Örnek 1, örnek 2, örnek 4, örnek 7 ve örnek 12'nin deseninde kırmızı rengin kullanıldığı belirlenmiştir.

Tablo 4'te ise yürütülen etnografik araştırma sonucunda Kayseri ili Özvatan ilçesinde kayıt altına alınan geleneksel çoraplara yönelik tüm teknik bulgular sunulmaktadır.

Örnek 1				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 2000 Bulunduğu Yer: Kayseri – Taşlık Köyü Kaynak Kişi: Havva Almaz Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü Renkli desenli örgü Lastik örgü Kullanılan renkler Zemine: Siyah Motif: Kırmızı, mavi Kullanılan Bezeme Türü: Bitkisel bezeme</p>
Örnek 2				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 2015 Bulunduğu Yer: Kayseri – Taşlık Köyü Kaynak Kişi: Havva Almaz Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü Renkli desenli örgü Lastik örgü Kullanılan renkler Zemine: Lacivert, siyah Motif: Kırmızı, yeşil, bordo, koyu yeşil Kullanılan Bezeme Türü: Bitkisel bezeme, nesnel bezeme, geometrik bezeme</p>
Örnek 3				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 1999 Bulunduğu Yer: Kayseri – Taşlık Köyü Kaynak Kişi: Fatma Bingöl Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü Renkli desenli örgü Lastik örgü Kullanılan renkler Zemine: Siyah Motif: Yavru ağuz Kullanılan Bezeme Türü: Geometrik bezeme</p>
Örnek 4				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 2000 Bulunduğu Yer: Kayseri – Taşlık Köyü Kaynak Kişi: Havva Almaz Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü Renkli desenli örgü Lastik örgü Kullanılan renkler Zemine: Siyah Motif: Kırmızı, sarı, beyaz Kullanılan Bezeme Türü: Bitkisel bezeme, geometrik bezeme</p>
Örnek 5				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 1998 Bulunduğu Yer: Kayseri – Taşlık Köyü Kaynak Kişi: Havva Almaz Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü Desenli örgü Lastik örgü Kullanılan renkler Zemine: Krem Motif: Krem Kullanılan Bezeme Türü: Sembolik bezeme</p>
Örnek 6				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 1996 Bulunduğu Yer: Kayseri – Taşlık Köyü Kaynak Kişi: Fatma Bingöl Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü Desenli örgü Hareşsa örgü Kullanılan renkler Zemine: Krem Motif: Krem Kullanılan Bezeme Türü: Geometrik bezeme</p>

Örnek 7				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 2000 Bulunduğu Yer: Kayseri – Kavaklı Köyü Kaynak Kişi: Nurten Çaçı Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü, Renkli Desenli Örgü, Lastik Örgü Kullanılan Renkler Zeminde: Siyah, beyaz sarı Motif: Siyah, mavi, kırmızı, yeşil, sarı Kullanılan Bezeme Türü: Figürü bezeme, geometrik bezeme</p>
Örnek 8				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 2003 Bulunduğu Yer: Kayseri – Kavaklı Köyü Kaynak Kişi: Nurten Çaçı Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü, Renkli desenli örgü, Lastik örgü Kullanılan Renkler Zeminde: Yeşil Motif: Beyaz, pembe Kullanılan Bezeme Türü: Geometrik Bezeme</p>
Örnek 9				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 1998 Bulunduğu Yer: Kayseri – Kavaklı Köyü Kaynak Kişi: Hazret Çaçı Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü, Desenli örgü, Renkli desenli örgü, Lastik örgü Harosa Örgü Kullanılan Renkler Zeminde: Pembe Motif: Pembe, lacivert Kullanılan Bezeme Türü: Sembolik bezeme, geometrik bezeme</p>
Örnek 10				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 1981 Bulunduğu Yer: Kayseri – Kavaklı Köyü Kaynak Kişi: Nurten Çaçı Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü, Desenli örgü, Lastik örgü Kullanılan Renkler Zeminde: Beyaz Motif: Beyaz Kullanılan Bezeme Türü: Geometrik bezeme, nesneli bezeme</p>
Örnek 11				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 2013 Bulunduğu Yer: Kayseri – Kavaklı Köyü Kaynak Kişi: Sadıye Akınar Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü, Renkli desenli örgü, Lastik örgü, Harosa örgü Kullanılan Renkler Zeminde: Pembe Motif: Lacivert, sarı, açık kahverengi, mavi, koyu kahverengi, turuncu, siyah, pembe, yeşil Kullanılan Bezeme Türü: Geometrik Bezeme</p>
Örnek 12				<p>Çiğsi, Çorap Yapıldığı yıl: 2014 Bulunduğu Yer: Kayseri – Kavaklı Köyü Kaynak Kişi: Sadıye Akınar Kullanılan Örgü Tekniği: Düz örgü, Desenli örgü, Harosa örgü Kullanılan Renkler Zeminde: Krem Motif: Krem, kırmızı Kullanılan Bezeme Türü: Figürü bezeme</p>

5. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın amacı Kayseri İli Özvatan İlçesi'nde günümüzde dek süregelen el örücülüğü geleneğine dikkati çekerek, yöredeki mevcut geleneksel çorapların renk, desen ve kompozisyon özelliklerinin incelenmesi ve ileride geleneksel tabanlı tekstil tasarımında kullanılmak üzere belgelenmesidir. Araştırma kapsamında pek çok örücü ile görüşülmüş ve özellikleri değişmeyen yöredeki geleneksel örücülük tekniklerini sürdüren kişilerden örnekler istenmiştir.

Bu makale yörede incelenmeye değer bulunan toplam 12 çorap örneği kapsamaktadır. Çorapları meydana getirmede düz örgü, renkli desenli örgü, desenli örgü, lastik örgü ve haroşa örgü tekniklerinin kullanılmasıyla yüzeyler meydana getirilmektedir. Yörede yürütülen araştırmada kayıt altına alınan çoraplarda ağırlıklı olarak düz örgü tekniği ve lastik örgü tekniğinin kullanılmasıyla örgülerin oluştuğu görülmüştür. Çorap yüzeylerinin desenlerinde bitkisel bezeme, figürlü bezeme, nesneli bezeme, geometrik bezeme ve sembolik bezeme türleri kullanılmaktadır. Araştırmada; bitkisel bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Çilekli' motifi, 'Yaban Lalesi' motifi ve 'Dağ Menekşesi' motifine, figürlü bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Koç Boynuzu' motifi ve 'Beş Parmak' motifine, sembolik bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Subay Çimdiği' motifi ve 'Tren Yolu' motifine, nesneli bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Kancalı' motifi ve 'Şeker Büklümü' motifine ve geometrik bezeme türü ile bezenmiş çorap örneklerinde, 'Baklava Dilimi' motifi ve 'Zikzaklı' motifine rastlanmıştır. Çoraplarda geometrik bezeme türünün çoğunlukta kullanıldığı görülmüştür. İncelenen örneklerde, siyah, lacivert, krem, beyaz, yeşil, pembe, kırmızı, yavruağzı, turuncu, mavi, yeşil, koyu yeşil, kahverengi, koyu kahverengi ve sarı renklerinin kullanıldığı görülmüştür. Çoraplarda çok renklilik görülmektedir. Kullanılan renkler arasında çorapların zemin bölümünde ağırlıklı olarak siyah rengin, desenlerinde ise çoğunlukla kırmızı rengin kullanıldığı görülmüştür.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu tarz nitel araştırmalar kültürel kalıtın sürdürülmesinde önemli olarak görülmektedir. Tüm alanlarda olduğu gibi tekstil sektöründe de tasarımın öz kültürümüze dayandırılması, özgün ve özümüze ait koleksiyonların ortaya konması açısından elörgü geleneğimize ait geleneksel ve yerel desen, renk ve kompozisyonları kayıt altına alan araştırmaların sayısı artırılmalıdır. Tekstil tasarımcısı bir sorumluluk bilinci ile etnografik araştırmalarda motif, desen, renk ve kompozisyon arayışını sürdürmelidir.

Kaynakça

- Akpınarlı, F. (1995). El Örgüsü Çorapların Teknik, Desen, Renk ve Kullanım Özellikleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akpınarlı, F. (1997). Geleneksel El Örgüsü Çoraplardan Çağdaş Yaklaşımlar. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861 HAGEM Yayınları: 237 Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51. s.157-162.
- Akpınarlı, F. (2001). Geleneksel El Sanatları ile İlgili Projeler Kapsamında Dokumacılık, Örücülük Sanatının Yerel Kalkınma ve Turizmdeki Önemi. Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik Kulübü Dergisi, (25), 30-31.
- Akpınarlı, F. ve Özkahveci, G. (2006, 3-5 Kasım). Samsun İli El Örücülüğünün Teknik, Motif ve Kompozisyon Özellikleri. Karadeniz Bölgesi 1. El Sanatları Sempozyumu, Ordu. s. 125-128.
- Akpınarlı, H. F. ve Ortaç, H. S. (2008, 27-30 Ekim). Sivas El Örgüsü Çorapların Motif ve Kompozisyon Özellikleri. Cumhuriyet Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri, s. 639-654.
- Akşit, A. (1998, 16-17 Nisan). Selçuklular Devrinde Kayseri Şehrinin Fiziki Yapısı. II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3. s. 35- 46.
- Atay, A. (1987). Örücülük. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aytekin, H. (2014, 24-25 Nisan). 20. YY Başlarında Kayseri Ekonomisinde Ulaştırma Sorunu ve Şaban Hami Bey’in Çözüm Önerileri. 3. Kayseri Ekonomisi Sempozyumu, Kayseri. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kayseri Ticaret Odası. Ankara: Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti. s. 461-470.
- Balkanal, Z. (2016). Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü Çoraplar. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 9 (17), 149-166.
- Baş, A. (1996). Kayseri Ticaret Yapıları Üzerine Bir Araştırma. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 15.
- Cumhuriyetin 75. Yılında Kayseri. (1998). Kayseri Valiliği, Ankara: Plaka Matbaacılık Tic. ve San. A.Ş.
- Demir, F. (2012). Kayseri İli Geleneksel Giyim Kuşam Kültürü Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Diyarbakırlı, N. (1972). Hun Sanatı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları.
- Doğan, A. (2009). İç Anadolu Bölgesi Kayseri İli Güpgüpoğlu Konağı Etnografya Müzesi’nde Bulunan El Sanatları Örnekleri Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Engin, İ. (1990). Süpürge Zanaatçısı Örneğinde İki Kültürel Süreç: Kültürleme ve Kültürlenme. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 1,2 (33), 165-169. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1242/14157.pdf> Erişildi: 10.07. 2017
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi. (2013). Kayseri. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 83.
- Keskin, M. ve Hülagü, M. M. (2007). Geçmişteki İzleriyle Kayseri. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 154.
- Limon, B. (2012). Kültürel Değişim Sürecinde Popüler Kültür ve Kitsch Kavramı. İdil Dergisi, 1 (3), 106-115.
- Onuk, T. ve Akpınarlı, F. (2003, 18-20 Eylül). Kastamonu Örucülük Sanatında Teknik Motif ve Kullanım Özellikleri. İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara. 2005. s.519-526.
- Ortaç, H. S. (2008, 24-26 Nisan). Ankara İli El Örgüsü Çoraplar ve Patikler. Gazi Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyum Bildirileri, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları-1. s.347-352.
- Ortaç, H. S. ve Çatalkaya, G. (2016). Özgün Baskı Resim Tekniği ile Geleneksel Baskı Yöntemleri (Ağaç Baskı). Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Akademik Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi, (2), 27-31.
- Özbel, K. (1980). El Sanatları I Anadolu Çorapları. Kılavuz Kitaplar: IX, C.H.P. Halkevleri Bürosu.
- Phillips, M. W. (1986). Step by Step Macramé A Complete Introduction to The Craft of Creative Knotting. New York: Western Publishing Inc.
- Sarıkaya Hünerel, Z. ve Er, B. (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi. Yaşam Bilimleri Dergisi 1 (1), 179-190.
- Sennett, R. (2009). Zanaatkar. (Çev. M. Pakdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sürür, A. (1985). Geleneksel Türk Tekstil Sanatlarında Desenleme ve Kompozisyon Yöntemleri. Sanat Üzerine. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları: 3.
- Tasmacı, M. (1984). Halk Sanatı Örme Desenlerinin Modern Örme Makinelerinde Uygulanması. III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Url1-<http://www.uyduharita.org/wp-content/uploads/kayseri-haritasi-4.gif>, Erişildi: 10.07.2017
- Url2-<http://www.kapadokyaportal.com/kayseri-gezilecek-yerler.html> Erişildi: 10.07. 2017